

פרד"ס לשולחן שבד

אוצרות גנוזים מגאונותם וחריפותם של גדולי הדורות
מבחר ערוך ומלוקט מספר שיראה אור בע"ה בהוצאת מ.ד.

גליון 619 - שנה י"ב - כל הזכויות שמורות ©

שב"ק פרשת מקץ תשפ"ו

שהנה יש להקשות מדוע החרטומים לא פתרו כך החלום ויש לפרש שהרי קיי"ל שחלומי של מלך הוא על כל העולם כדאימא במדרש רבה (פט-ד) ולא רצו לפתור שהכונה שבמצרים יהיה שבע ואח"כ רעב כי אי"ז שייך לכל העולם. ולכן יוסף כשפתר כך לא יכל לומר שזה שבע ורעב רק למצרים דא"כ לא יקבל פרעה פתרון החלום לכן אמר לו עצה שיפקד פקידים כו' ויבאו מכל העולם לשבור אוכל ממצרים וכך הוכיח לו שהחלום לכל העולם ולא רק למצרים.

מים יחזקאל

אימתי יכל פרעה ליתן את אסנת ליוסף

ויקרא פרעה שם יוסף צפנת פענח ויתן לו את אסנת וגו' (מא מה) בתרגום יונתן כתב צפנת פענח דמטמרן ליה מתגליו, והיינו שהיו מתגלים לו הנסתרות.

ולפי"ז כוונת הפסוק שכשראה פרעה שמתגלים ליוסף הנסתרות נתן לו את אסנת, וקשה מה השייכות שמשום שמתגלים לו הנסתרות נתן לו את אסנת.

ויש לתרץ ובהקדם, כתוב בחז"ל שאסנת זו בתה של דינה והייתה אילונית שאינה ראויה להוליד ובנס נולדו לה מנשה ואפרים על שעתידים בניהם לומר על הים זה אלי ואנוהו וזה הטעם ששאל יעקב את יוסף "מי אלה" (מח-ח) שידע שאסנת איילונית ולא יכולה להוליד והשיבו יוסף "בני הם אשר נתן לי אלוקים בזה" דאכן היא איילונית אבל אלוקים נתנם לי ע"י שילדה בנס בזכות שיאמרו בעתיד "זה אלי ואנוהו" והיינו שאמר "בזה - בזכות זה אלי ואנוהו".

ואימא בגמ' קידושין שאין קידושין תופסין באיילונית אבל ידע שהיא איילונית וקידשה תופסים הקידושין דאמר' איהו סבר וקיבל ואי"ז מקח טעות.

ולפי"ז אתי שפיר שתחילה לא רצה פרעה ליתן ליוסף את אסנת כי ידע שהיא אילונית ולא יתפסו בה הקידושין שיאמר יוסף דהוי מקח טעות אבל אחר וקרא לו צפנת פענח דהנסתרות מתגלות לו נתן לו את אסנת באומרו ודאי התגלה ליוסף שהיא איילונית ואם בכל זאת לקחה אמרינן סבר ויקבל והקידושין תופסין בה.

פרח לבנון

מדוע יוסף לא בירך את פרעה

ויצא יוסף מלפני פרעה ויעבור בכל ארץ מצרים (מא מז) כאשר יעקב פגש את פרעה כתוב "ויברך יעקב את פרעה" (מז-ז) ופרש"י היא שאילת שלום כדרך כל נראים לפני המלכים לפרקים.

ולפי"ז יש להקשות מדוע כאשר נפגש יוסף עם פרעה לא מצינו שיוסף ברך את פרעה כמו שעשה יעקב וכפרש"י שכך דרך הנראים לפני המלכות.

ונראה ליישב שהרי החלום ופתרונו היה מקץ שנתיים ימים לפתרון חלום יוסף לשר המשקים והתם כשפתר החזיריהו לכונו ביום הולדת פרעה וא"כ אף כאן מה שבא יוסף לפני פרעה היה ביום הולדת פרעה כי היה זה בדיוק שנתיים אחרי הפעם הקודמת.

הסיבה שלא גילוהו את יוסף בבית האסורים

וירצוהו מן הבור ויגלחו וגו' (מא יד) מבואר שקודם הוציאו מן הבור ואחר כך גילחוהו.

ויש לפרש ע"פ דברי הירושלמי (בפ"ג דמו"ק) שהרי אסור לגלח במועד אבל היוצא מבית האסורים מגלח במועד, ויש לדון באופן שיכל להתגלח קודם למועד בבית האסורים ולא גילח האם הותר לו להתגלח במועד וכתב הירושלמי שמותר כיון שבבית האסורים אי"ז ערב לאדם להתגלח לכן לא נחשב שיכל להתגלח בערב המועד.

ועפי"ז י"ל שעשה הקב"ה חסד עם יוסף שלא גילחוהו בבית האסורים דאי"ז ערב לאדם לכן תחילה הוציאהו מן הבור ואח"כ גילחוהו.

מציון מכלל יופי

מדוע הוצרך להיות איש חכם ונבון לקיים פתרון החלום

ועתה ירא פרעה איש נבון וחכם וגו' (מא לג) וכן מצינו שאמר פרעה ליוסף אין נבון וחכם כמוך ופרש"י שאמר לו הרי אתה ביקשת איש חכם ונבון למנות אותו ולא נמצא נבון וחכם כמוך לכן תהיה אתה אחראי.

וקשה מדוע צריך לזה חכם ונבון שהרי נבון היינו שמבין דבר מתוך דבר וחכם היינו שיש בו חכמה לידע מה לעשות ומדוע לצרין זאת כאן שלכא' כל אדם יכול לאסוף תבואה בשנות השובע ולמוכרה בשנות הרעב.

ויש לפרש שהנה אם כולם ידעו שאחר שנות השובע יבאו שנות הרעב כל אחד ימלא אוצרותיו תבואה כדי שיהיה לו בשנות הרעב וא"כ אף בשנות השובע התבואה לא תהיה מצויה ותהיה ביוקר כי כל אחד ישמור תבואתו לשנות הרעב וכפי שמצינו ברש"י (עה"פ) אשר יאמר לכם תעשו) שהמצרים היו מצניעים תבואה ונרקבה להם.

אולם למעשה כל התבואה שהיו מצניעים הרקיבה להם והבינו שלא יכולים להטמינה ואדרבא החלו מוכרים אותה ומאחר שהיו שנות שובע והיתה הרבה תבואה הרי שמכרו אותה בזול כי לא היה להם מה לעשות בה והיה יוסף קונה את כל התבואה והיה יוסף מתחכם לשומרה בצורה שלא תרקיב כדאימא במדרש רבה (ז-ה) ובשנות הרעב מכרה ביוקר.

ואתי שפיר שצריך נבון וחכם שהיה צריך להבין כאן דבר מתוך דבר שתחילה ישמרו כולם תבואה ותרקיב להם לכן ינסו למוכרה בזול והבין זאת יוסף וקנאה מכולם ונתחכם איך לשומרה בדרך שלא תרקיב אצלו.

פנים יפות

הסיבה שיוסף נתן לפרעה עצה לקיים פתרון החלום

ועתה יראה פרעה איש חכם ונבון וגו' (מא לג) מקשים העולם הלא פרעה בקש רק שיתפרו לו את החלום ולא ביקש עצה ומדוע יוסף נתן לו עצה כיצד לקיים פתרון החלום. ויש לפרש שהוצרך יוסף ליתן לו עצה כדי להוכיח שפתר את החלום נכונה.

ואיתא בגמ' ע"ז (ח.) שאצל הגויים יום הלידה הוא כיום אידם כל' כיום חגם וקיי"ל שאסור לשאול בשלום גויים ביום אידם וא"כ אף ביום לידתו אסור לשאול בשלוםם ואתי שפיר שיוסף לא בירך את פרעה באותה העת בשונה מיעקב שבירך.

פנים יפות

איך ידע יוסף שעדיין יש אוכל בבית יעקב ויכול לעבד האחים אצלו

ויזכור יוסף את החלומות אשר חלם להם ויאמר להם מרגלים אתם וגו' (מב ט) יש לעיין מה ענין זכירת החלומות למה שאמר להם שהם מרגלים.

ויש לפרש ובהקדם, הקשה הרמב"ן כיצד יוסף עיכב אותם במצרים הרי ירדו להביא אוכל ליעקב אביהם והיה ליוסף לחשוש שאם יעקבם לא יהיה ליעקב אביו אוכל, ויש ליישב כפי שפרש"י עה"פ לא תתראו שליעקב היה אוכל ושלחם רק כדי שלא יראו בני עשו שלהם יש עדיין תבואה וא"כ שפיר שעייכבם במצרים ג' ימים ולא חשש שאביו ישאר ברעב.

אלא שקשה מנין יוסף ידע שנשאר ליעקב תבואה שמא שלחם יעקב להביא תבואה דאף לו היה רעב כבד.

ויש ליישב שיוסף הסיק כך מחלומותיו שהרי יוסף חלם ב' חלומות בראשון היו אחיו ואביו משולים לאלומות תבואה ומשתחווים לו ובשני משולים לירח וכוכבים ומשתחווים לו וממה שחלם ב' פעמים הסיק שב' פעמים אחיו ישתחוו לפניו וכעת כשראה אותם פעם ראשונה הבין שהולכים להשתחוות לפניו בפעם הראשונה כפי חלומו הראשון שנמשלו לתבואה והבין מכך שבעת שיתקיים החלום הראשון עדיין תהיה להם תבואה ולכן לא חשש שבבית יעקב אביו יש רעב כבד.

ולפי"ז אתי שפיר המקרא דקאמר קרא "ויזכור יוסף את חלומותיו" והסיק שכעת הולך להתממש החלום הראשון שאחיו ישתחוו לו ומדנמשלו לתבואה בהכרח שעדיין יש תבואה בביתם ויכול לעכבם לכן מיד "ויאמר להם מרגלים אתם".

תורת משה

כיצד יכלו האחים למסור את שמעון

ויאמר אליהם יוסף ביום השלישי זאת עשו וחיו את האלוקים אני ירא וכו' אחיכם אחד יאסר בבית משמרתכם כו' ויעשו כן כו' ויקח מאיתם את שמעון (מב יח-כד) בפסוק זה יש לדקדק כמה דיקדוקים.

מהו לשון "אחיכם אחד יאסר" הול"ל אחד מכם או אחד מאחיכם, עוד יש לדקדק מהו שאמרו "בבית משמרתכם" זו שפת יתר הול"ל רק אחיכם אחד יאסר ומה אכפת לן אם בבית משמר זה או בית משמר אחר, עוד יש לדקדק מהו הדגש "ועשו כן" ועל מה קאי, עוד יש לדקדק מאי דכתיב "ויקח מאיתם את שמעון" הול"ל רק ויקח את שמעון.

וליישב זאת יש להקדים, איתא בירושלמי (תרומות מז.) גויים שאמרו תנו לנו אחד מכם ונהרגנו ואם לאו נהרגו את כולכם יהרגו כולם ולא ימסרו להם אחד אבל אם הגויים יחדו שאמרו תביאו לנו את פלוני אם אותו פלוני חייב מיתה ימסרוהו וינצלו כולם בד"א כשהוא מבפנים והם מבחוץ אבל אם כולם מבפנים הואיל שהוא והם נהרגים ימסרו להם אחד ואל יהרגו וביפה תואר מפרש שזה דוקא ביחדו דאז כשכולם מבפנים ימסרו אפי' שאינו מחוייב מיתה.

מבואר שאם הגויים ביקשו מחבורה של אנשים שימסרו להם אחד להמיתו אם לא יחדו את מי ימסרו ואותו אחד אינו מחוייב מיתה אם הגויים יכולים לקחתו בעצמם ימסרוהו ואם לא יכולים לקחתו לבד לא ימסרוהו אפילו אם כולם ימותו.

והנה בחז"ל מבואר שיוסף רצה לקחת את שמעון כי לא רצה ששמעון ולוי יהיו ביחד ויהרגו אותו כפי שעשו לאנשי שכם

ומתוכם רצה ליקח את שמעון שהוא הגדול מביניהם ואמר יוסף את האלוקים אני ירא והיינו שהתנהג עמהם ע"פ דין לפי שירא מאלוקים וא"כ אם יבקש מהם שימסרו את שמעון היינו כיחדו ונחשב שיכול לקחתו לבד דכולם מבפנים שבזה דינם שימסרוהו מעצמם וכך אכן עשו האחים.

ועפי"ז מיושבות כל הקושיות שפיר, מה שאמר "אחיכם אחד יאסר" ר"ל אח אחד המיוחד יאסר והוא שמעון והרי ש"יחדו" לקחתו ולא ביקש בעלמא אחד מכם, וכן שפיר שאמר "בבית משמרתכם" ר"ל שהוא בבית משמרתכם כי כולכם אסורים אצלי וחשיב הוא מבפנים והם מבפנים שיכול אף להרוג את כולם, וע"ז כתוב "ויעשו כן" דהיינו שהם עשו כדבריו ומסרו לו את שמעון ולזה כתיב ויקח את שמעון ר"ל שהם מעצמם מסרו אותו והוא רק לקח את שמעון מהם.

שלל דוד

האם הכסף שירד למצרים היה שייך לאחים

ויאמר שלום לכם אל תיראו אלוקיםם ואלוקי אביכם נתן לכם מטמון באמתחותיכם כספכם בא אלי (מג כג) במדרש איתא אמר ר' לוי מכל מקום כספכם בא אלי, וצ"ב מה הוסיף ר' לוי בזה.

ויש לפרש דאיתא בזה"ק שהטעם שבא רעב לעולם ורק במצרים היתה תבואה זה מפני שבברית בין הבתרים הבטיח הקב"ה לאברהם דאחרי כן יצאו ברכוש גדול ובמצרים לא היה רכוש גדול לקיים הבטחת הקב"ה לכן סיבב הקב"ה שכל העולם יבוא לקנות מזון ממצרים ויהיה למצרים רכוש גדול, נמצא שכל רכוש מצרים שנאסף כעת מטרתו בשביל שיעבור לידי בני ישראל.

ועפי"ז יש לפרש הוספת המדרש בדברי יוסף שאמר יוסף לאחים ד"מכל מקום" ר"ל מכל המקומות בעולם שבאים כעת לקנות תבואה ומשלמים כסף "כספכם בא אלי" ר"ל כסף זה כספכם הוא וממילא מה שבא אלי כעת מכל המקומות "כספכם הוא" שהרי מטרת הגעתו לכאן הוא כדי שיהיה בהמשך כספכם ולכן למה לכם להשיב לי את הכסף שמצאתם באמתחותיכם הלא כספכם הוא.

תפארת ציון על המדרש
רבה (פר' צ"ב אות ד')

האם יכל יוסף להיות אביו של בנימין

אלוקים יחנך בני (מג כט) הרי שיוסף קרא לבנימין "בני" והן אמת דקרא לו כך בתור חיבה אך עדיין צ"ב למה דוקא קראו "בני",

וי"ל שנרמז בזה שעל פי פער הגיל ביניהם יכל בנימין להיות בנו של יוסף.

שהנה בפר' ויצא כתוב "ויהי כאשר ילדה את יוסף ויאמר יעקב אל לבן שלחנו וגו' (ל כה) ולבן עיקבו כדי ליתן לו שכרו עוד שש שנים ונמצא שיוסף נולד לסוף השבע שנים שעבד יעקב בעבור רחל שהרי התורה מתארת שמיד בלידתו רצה יעקב ללכת ולבסוף נתעבד יעקב עוד ו' שנים לקבל שכרו ואז הלך, והדרך לקחה לו שנתיים שהרי על כ"ב שנה שלא היה יעקב בבית אביו נענש וחשבון הכ"ב שנים הוא ז' שנים שעבד בעבור לאה ז' שנים שעבד בעבור רחל ו' שנים שעבד בשכרו וב' שנים שהיה בדרך, ובסוף הדרך סמוך לכניסתו לא"י נולד בנימין שהרי נולד במיתת רחל ורחל מתה ממש כשנכנסו לא"י, נמצא שנולד ח' שנים אחר יוסף שהרי אחר לידת יוסף היו עוד ו' שנים בבית לבן וב' שנים בדרך.

ואיתא בגמ' סנהדרין (סט:) דורות ראשונים היו יולדים לח' שנים והגמ' דורשת זאת מבצלאל, ונמצא שיכל יוסף להיות אבא של בנימין שהרי היה גדול ממנו בח' שנים ולכן קרא לו דוקא בשם חיבה זה.

משך חכמה

מוקדש לע"נ
משה בן יוסף ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.

מוקדש לע"נ
יהודה בן חנה ז"ל
ת.נ.צ.ב.ה.